

Tiia Purhonen

HARPUNSOITON ABC

– Harpunoiton alkeiskirjan luominen lapselle

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogiikka

Musiikin koulutusohjelma

Opinnäytetyö

15.5.2015

Tekijä(t) Otsikko	Tiia Purhonen Harpunsoiton ABC -Harpunsoiton alkeiskirjan luominen lapselle
Sivumäärä Aika	36 sivua + 0 liitettä 15.5.2015
Tutkinto	Musiikkipedagogi (AMK)
Koulutusohjelma	Musiikki
Suuntautumisvaihtoehto	Harpunsoiton opettaja
Ohjaaja(t)	MuT Annu Tuovila MuT Annamari Pölhö MuM Päivi Severeide
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Tässä opinnäytetyössä kerron tekeillä olevan projektini Harpunsoiton ABC:n luomisen taustoista ja vaiheista. Projektin tavoitteena on valmistaa lapsille suunnattu harpunsoiton alkeiskirja.</p> <p>Opinnäytetyössäni etenen harpunsoiton harrastamisen historiasta edelleen nykytilanteeseen Suomessa ja esittelen modernin harpun ominaisuuksia ja soittotekniikkaa. Vertailen nykyistä harpun opetusmateriaalin kirjoa muiden soittimien oppikirjojen laajaan tarjontaan etsien hyviä pedagogisia ideoita.</p> <p>Opetuksellisia tavoitteitani ovat mm. materiaalin visuaalisuus ja suora yhteys käytäntöön sekä helppo luettavuus. Perehdyn lapsen oppimiseen 5-vuotiaan oppilaan oppituntien pitämisen kautta. Tunneille luomastani materiaalista esittelen mm. harpun kielten väreihin perustuvat nuotit, soittoasennon ja -tekniikan yhdistämisen eläinhahmoin ja erilaiset leikkimieliset soittotehtävät ja -pelit sekä muita osa-alueita kuten mm. yhteissoitto, improvisointi, kaanon, oman laulun sävellys sekä harppujumppa.</p> <p>Pohdin myös lasten musiikin oppimista ja erilaisia oppimistapoja. Lopuksi tutkin miten Harpunsoiton ABC tulisi vastaamaan erilaisten harppuoppilaiden tarpeita.</p>	
Avainsanat	Harppu, alkeiskirja, lapset, oppiminen, musiikki, pedagogiikka

Author(s) Title	Tiia Purhonen ABC`s of the Harp -Creating a Harp Primer for Children
Number of Pages Date	36 pages + 0 appendices 15 May 2015
Degree	Bachelor of Music Pedagogy
Degree Programme	Music
Specialisation option	Harp teacher
Instructor(s)	DMuS Annu Tuovila DMus Annamari Pöyhö MMus Päivi Severeide
<p>SUMMARY</p> <p>In this report, I introduce the background and stages of my ongoing project, ABC`S of the Harp, which will result in a harp primer targeted at children.</p> <p>I start my project report by covering the history of the harp and harp study to the present situation of teaching the harp in Finland, and introduce the structure and the playing technique of the modern harp. I compare the currently existing harp teaching materials to a wide range of supply of other instrument primers, in order to find good pedagogical ideas.</p> <p>In designing the primer, my objectives included visuality of the material and its direct connection to the practice, as well as easy readability of the content. In the report, I discuss children's learning in reference to my experience of teaching the harp to a 5-year-old child. I introduce the parts of the material which I created along the primer lessons, for example, the color notes based on colors of the harp strings, and how I combine the pedagogical animal characters with harp playing position and technique, or various playful harp exercises and games, as well as other areas such as duo playing of the student and teacher playing together, improvisation, canon, composing your own song and harpist`s physical exercises.</p> <p>I also consider how children learn music and I pay attention to different ways of learning. Finally, I examine how the ABC`s of the Harp should meet the different needs of young harp students.</p>	
Keywords	Harp, primer, children, learning, music, pedagogy

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Harpunsoitto harrastuksena	2
2.1	Historiaa	2
2.1.1	Kautta aikojen	2
2.1.2	Suomessa	4
2.3.	Soittotekniikka	6
2.4.	Harpunsoiton opiskelu Suomessa nyt	7
3	Alkeismateriaalit ja metodit vertailussa	8
3.1.	Harpun alkeiskirjat	8
3.2.	Vivo ja kumppanit, muiden soittimien parhaita alkeiskirjoja	9
4	Harpunsoiton ABC -projektin tavoitteet	10
4.1.	Opetukselliset tavoitteet	10
4.2.	Projektin sisäiset tavoitteet	11
5	Oppimateriaalin luominen 5 -vuotiaalle oppilaalle	11
5.1.	Työn lähtökohdat	11
5.2.	Eläinhahmot innostajina	12
5.3.	Harpun värilliset kielet, C ja F	13
5.4.1	"Seuraa opettajaa"	14
5.4.2	Kaanonin hyödyntäminen	14
5.4.3.	Säestyksessä vuorottelu	15
5.5	Luomisen iloa improvisoiden	15
5.5.1	Vapaus soittaa	15
5.5.2	Esimerkkejä improvisointitehtävistä ja efekteistä	16
5.6.	"Totuus tulee lapsen suusta": sopivan vaikeutumistahdin löytäminen	18
5.7.	Harppujummat ja -leikit	20
5.8.	Soittoharrastus osaksi koko perheen arkea	22
5.8.1.	Vanhempien osallistumisen tukeminen	22
5.8.2	Kotiharjoitteluun ohjaaminen	22
6	Olemassa olevien materiaalien tutkiminen ja hyödyntäminen	23
6.1	Harpun alkeiskirjojen materiaalin soveltaminen	23

6.2. Muiden soittimien alkeismateriaalien soveltaminen	24
7 Materiaalin luominen harpunsoiton alkeiskirjaan vaiheittain	24
7.1. Ydin	25
7.2. Kuvitus ja nuotit	26
7.3. Rakenne	27
7.3.1 Johdantoluku	27
7.3.2. Luonnos sisällysluettelosta	28
8 Pohdintaa	29
8.1. Lapsen musiikin oppimisesta	29
8.1.2 Lahjakkaat oppilaat	31
8.2. Erilaisten oppijoiden huomioimisesta	31
9 Loppusanat	33
10 Lähteet	34

1 Johdanto

Kokemukseni mukaan lapset lähestyvät musiikkia mieluiten tarinan tai sadun kautta. Soittoteknisiä asioita he oppivat parhaimmillaan opettajan mallista silloin, kun asentoa tai liikettä havainnollistetaan kuvaavin ilmaisuin, joissa sormet ja kämmenet saavat aivan uudet nimet tullen osaksi tarinaa. Näitä keinoja on käytetty muun muassa *Vivo*-kirjoissa (*mm. Vivo Kantele, Vivo Kitara, Vivo Piano*), mikä varmasti on syynä näiden oppikirjojen suureen suosioon. *Vivo*-kirjojen oppimateriaali on muutettu sellaiseen muotoon, että lapsien on mahdollista seurata kirjan ohjeita ja tehtäviä vaikka eivät osaisi vielä lukeakaan. Varsinkin erityislapset tarvitsevat tällaisia hyvin havainnollistettuja ohjeita, ja hyötyvät niistä pidempään kuin muut lapset.

Tällä hetkellä ei ole saatavilla suomenkielistä harpunoiton oppikirjaa. Pienille harpunoiton aloittelijoille ulkomaisen materiaalin soveltaminen on monelta osin haastavaa. Alle kouluikäisille soveltuvien oppikirjojen määrä ja saatavuus on kaiken kaikkiaan vähäinen. Esillä olevista vaihtoehdoista taas ei ole suomalaisille oppilaille parasta mahdollista tukea, koska ohjeet ovat muilla kielillä, kuten ranskaksi, hollanniksi ja englanniksi. Oppikirjoista puuttuvat usein myös kuvat ja/tai värit. Sävelmät näissä kirjoissa ovat suurelta osin sellaisia, jotka tunnetaan maassa, jossa oppikirja on valmistettu, mutta ovat suomalaisille lapsille vieraita, tai muuten liian haastavia aloitteleville soittajille. Monissa oppikirjoissa on kyllä aluksi tarpeeksi helppoja kappaleita, mutta ne vaikeutuvat liian nopeasti. Näin ollen opettajat joilla on näitä pienimpiä oppilaita joutuvat käyttämään useita oppikirjoja yhdelle oppilaalle. Toisaalta kirja ei myöskään saisi olla yksitoikkoinen tai hidastempoinen, vaan vaihtelua pitäisi löytyä lapsen osaamisen rajoissa.

Ideani uuden opetusmateriaalin rakentamiseen lapsille syntyi muutamien vuosien kokemuksesta harpunoiton alkeisopetuksesta. Olin näinä vuosina sekä ohjaamassa pieniä oppilaita että seuraamassa opetusta. Nuorin oppilaani oli vain 5-vuotias.

Matalamman kynnyksen luominen harpunoiton aloittamiseen etenkin lapsille on asia, jota haluan muun muassa suunnittelemani harpunoiton oppikirjan kautta olla toteuttamassa. Suomenkielisen oppimateriaalin puute ei ehkä itsessään vielä ole ratkaiseva tekijä lasten harpunoiton harrastamisen määrään, mutta asian korjaaminen

voisi jopa rohkaista uusia soittoharrastuksesta kiinnostuneita lapsia valitsemaan instrumenttikseen harpun.

Tavoitteenani on luoda helppotajuinen harpunsoiton alkeiskirja, jonka avulla voi aloittaa soitonopiskelun jo ennen kouluikää. Materiaali sopisi myös rennompaan harrastukseen, esimerkiksi lapsille, jotka eivät läpäise musiikkiopistojen pääsykokeita. Kirjaa varten olen käyttänyt lähteinä harpun sekä muiden soittimien alkeisoppikirjoja. Käytännön toteutuksen teen itse kuvitusta myöten.

Tässä opinnäytetyössä kuvailen harpunsoiton oppikirjan luomisen vaiheita. Projekti liittyy olennaisesti pääaineeni/instrumenttini, harpun, soittamisen ja opettamisen opiskeluun. Ohjaajinani opinnäytetyössä ovat toimineet harpunsoiton opettajani lehtori Päivi Severeide ja vanhan musiikin opettajani lehtori (MuT) Annamari Pölhö, sekä opinnäytetyö -kurssin ohjaaja lehtori (MuT) Annu Tuovila.

2 Harpunsoitto harrastuksena

2.1 Historiaa

2.1.1 Kautta aikojen

Harppu on tuhansia vuosia vanha soitin. Ensimmäisten harppujen uskotaan olleen yksikielisiä metsästysjousesta tehtyjä soittimia. Ajalta n. 2500 -3000 eKr. on löytynyt 1-6 kielisiä harppuja Egyptistä ja Mesopotamiasta. Etenkin Egyptistä on löytynyt myös paljon aihetta käsitteleviä maalauksia. Joissakin harpuissa oli käytetty kaikupohjana eläimen kalloa tai luuta, ja kieliä on maalausten perusteella saattanut olla jopa 22. Jotkut harpuista muistuttivat monelta osin nykyisiä harppuja.

Euroopassa harppua alettiin soittaa keskiajalla. Trubaduurien myötä soittimen suosio nousi. Harppua alettiin kehittää ja kieliä lisättiin: syntyi yksirivinen diatoninen (puoliaskleet sisältävä) harppu, sekä diatonisia 2-3 rivisiä harppuja joissa kieliä saattoi olla jopa 78. Tärkeä edistysaskel oli sellainen diatoninen harppu, jossa 7-sävelisen asteikon jokaisen kielen sävelkorkeutta pystyi muuttamaan "koukuilla" (kuten nykyisissä

oppilasharpuissa ja kelttiharpuissa). (*Kiviharju*)

Barokin aikana Euroopassa mm. Italiassa ja Espanjassa harppuun lisättiin kieliä kromaattiseksi kokonaisuudeksi. 1600-luvun loppupuolella erityisesti Saksassa yleistyivät harput, joissa kielen sävelkorkeutta pystyttiin muuttamaan manuaalisesti puolisävelaskeleen verran kielen päätyyn kiinnitetyllä koukulla.

Kromaattiset soittimet olivat barokin aikaan diatonisia harppuja suositumpia. Näitä harppuja oli pääasiassa kahdenlaisia, ns. kaksi-rivisiä harppuja ja kolmirivisiä harppuja. Nimet tulevat siitä, että kieliä oli nykyisen yhden rivin sijaan kaksi tai kolme. Kaksirivisissä harpuissa toisessa rivissä oli tavallisimmin C-duurin sävelet ja toisessa muunnesävelet. Kolmirivisessä harpussa taas C-duurin sävelet oli tuplattu kahteen riviin, ja muunnesäveliä vastaavat kielet sijoitettu näiden keskelle. Sekä kaksi-että kolmirivistä harppua käytettiin erityisesti continuo -tyyppisessä säestyksessä. Soittimissa on hyvin soivat bassoäännet jotka ovat hyvin soittajan vasemman käsien ulottuvilla.

Näille harpuille alettiin säveltää sooloja, ja mm. Monteverdi ja Trabaci hyödynsivät koko soittimen soinnin laajuutta. Händelin uskotaan kirjoittaneen myös urkukonserttona tunnetun B-duuri harppukonserton alun perin harpulle, mitä puoltaa tieto siitä että konsertto esitettiin Alexanderin Juhlilla 1736 helmikuussa, vain kuukausi teoksen säveltämisen jälkeen. (*Lawrence-King*).

Ensimmäinen pedaaliarpun muoto, jossa kielten kireyttä muutettiin pedaalien avulla, kehitettiin Itävallassa 1600-luvun lopussa. Jacob Hochbrucker alkoi kehittää mekanisme 1720-luvun tienoilla. Georg Christoph Wagenseil sävelsikin jo konserttonsa (1764) silloiselle pedaaliarpulle. Nykyisen muotonsa harppu sai 1811 ranskalaisen Sebastien Erardin ansiosta joka kehitti kullekin pedaaleille (7kpl) kolme asemaa, jolloin mahdollistui kaikkien sävellajien ja muunnesävelien soittaminen pedaaleja polkemalla.

Tämä mahdollisti ranskalaisen harppumusiikin kukoistuskauten romantiikan aikaan ja etenkin 1900-luvun alkupuolella. (*Wade-Matthews, Thompson, 2011*). Tällöin kirjoitettiin huomattava osa nykyarpun metodeista ja sävellettiin paljon harppumusiikkia. Ranskassa tuotteliaimpia harppusäveltäjiä olivat mm. Marcel Grandjany, Nicholas-Charles Bochsa, Alphonse Hasselmans, Carlos Salzedo, Marcel Tournier, Jean-Baptiste Krumpholtz ja Henriette Renie.

2.1.2 Suomessa

Tiedot harpun historiasta Suomessa ovat vähäisiä. Ensimmäinen tunnettu pedaaliharpisti Charlotte Seuerling vaikutti Suomessa 1700 -1800-lukujen taitteessa. (*Tikka*). Robert Kajanus perusti suomen ensimmäisen orkesterin, Helsingin Kaupunginorkesterin, vuonna 1882. Hänen kaksi tyttärtään opiskelivat molemmat harpunsoittoa ulkomailla. Sisarista toinen, Lilly Kajanus Blenner, aloitti harpunsoiton opetuksen Helsingin musiikkiopistossa vuonna 1918. Häntä pidetäänkin alan pohjoismaisena uranuurtajana. (*Spoof, 1997*). Samoihin aikoihin säveltäjä ja harpputaiteilija Väinö Hannikainen vaikutti Helsingin Kaupunginorkesterissa vuoteen 1952 saakka. (*Ranta, 1945*).

Tämän jälkeen opistossa opetti 1900 -luvun puolivälissä ja sitä ennen ainakin Ilona Juutilainen ja 1960- luvun lopusta alkaen Riitta Paavola (*Voipio*). Sibelius- Akatemiassa opetti myös saksalainen harpisti Erika Babucke 1970-luvulta alkaen, kun hänet pyydettiin avustamaan Radion Sinfoniaorkesteriin.

Yhtenä vaikutusvaltaisimpana suomalaisena harpistina pidetään Riitta Paavolaa (1937-2012). Paavola oli mukana perustamassa Suomen Kansallisoopperan orkesteria, jossa hän soitti neljä vuosikymmentä. Hän oli merkittävä pedagogi, ja opetti suurta joukkoa maamme eturivin harpisteista. (*Voipio*). Riitan lisäksi 1990 -luvulla ja 2000 -luvulla Sibelius-Akatemiassa vaikutti harpputaiteilija Marjatta Haahti ja vieraileva opettaja Willy Postma (Hollannista) jotka molemmat opettivat mm. nykyistä Helsingin Kaupunginorkesterin harpun äänenjohtajaa, Anni Kuusimäkeä.

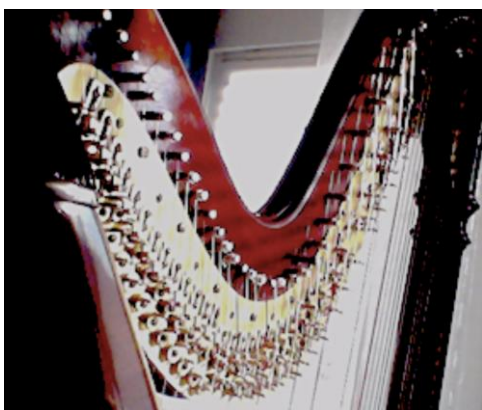
Yhä nuoremmat oppilaat ovat pikkuhiljaa päässeet opiskelemaan harppua. Aluksi Sibelius -Akatemiassa ja sitten myös muissa oppilaitoksissa. Nykyään erityisesti pääkaupunkiseudun suurimmissa musiikkiopistoissa kuten Helsingin Konservatoriossa ja Espoon Musiikkiopistossa aloittaa useita nuoria harppuoppilaita joka vuosi. Suomessa ei tietääkseni ole valmistunut ennen 2000 -lukua harpunsoiton ammattilaista, joka olisi saanut harpunsoiton opetusta alan ammattilaiselta jo lapsuudessa. Nykyisin heitä on jo useampi.

2.2 Harpun rakenne

Kuvio 1. Pedaaliharppu (Purhonen, 2015).

Harpun kehys koostuu pylväästä, vartalosta ja kaulasta (ylhäällä). "Vartalossa" sijaitsee kaikupohja. Pedaaliharpassa on 46 -47 kieltä. Alimmat ovat metallikieliä, keskimmäiset suolikieliä ja ylimmät nailonkieliä. C-kielet ovat punaisia ja F-kielet mustia.

Kuvio 2. Pedaalihaarukat (Purhonen, 2015).

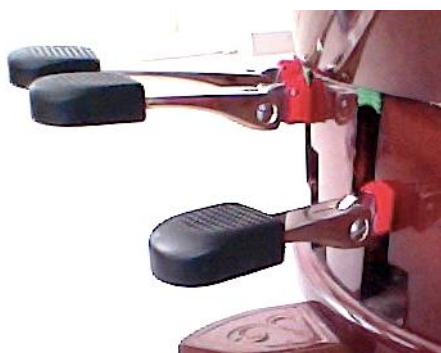
Virityskoneisto sijaitsee harpun kaulassa. Pedaaliharpassa viritystapit ja pedaalihaarukat yhdistyvät pylvään sisäisellä mekanismilla kaulasta pedaaleihin. Tavallisimmissa oppilasharpuissa eli ns. vipuharpuissa harpun kaulassa on vivut, jotka sallivat kukin kaksi

asentoa. Mekanismi kattaa sävellajit viiteen ylennykseen ja neljään alennukseen saakka.

Kuvio 3. Vipuharpun vivut (Purhonen, 2015)

Pienet oppilaat soittavat harvemmin pedaali-harpulla, mutta joskus opetuspaikassa ei ole sopivamman kokoista soitinta. Pedaalien opettelun teoriassa voi aloittaa vaikka heti, mutta käytännössä kuluu tietty aika ennen kuin oppilaan jalat yltyvät niitä polkemaan.

Kuvio 4. Pedaalit (Purhonen 2015)

Jokaisella pedaalilla on kolme eri asentoa. Kun pedaalit ovat ylhäällä, kielet ovat vapaina ja soivat Ces-duurissa. C-duurissa kaikki pedaalit asetetaan keskelle. Kun pedaalit ovat pohjassa, kielet soivat Cis-duurissa.

2.3. Soittotekniikka

Harppua soitetään istuen hyvässä ryhdissä harpun nojatessa mahdollisimman kevyesti oikeaan olkapäähän ja polviin. Tuoli säädetään riittävän korkealle niin, että jalan kulma on yli 90 astetta. Kädet nostetaan kielille rennosti käsivarsien ollessa kevyesti koholla (olkalihaksen, ei hartioiden avulla).

Kieliä näppäillään kahdeksalla sormella, pikkusormia ei käytetä. Vasen käsi soittaa tavallisesti alempia, oikea käsi ylempiä kieliä. Vasen ranne ei koskaan laske kaikupohjaan asti mutta oikea ranne saa tarvittaessa koskettaa kaikupohjaa. Kieltä näppäävä sormen osa on sormen pää, ja soiton sävyyn voi vaikuttaa juuri sillä, kuinka suurella osalla sormen päätä kieltä näpätään.

Ennen äänen varsinaista soittamista sormet asetetaan tukevasti soitettaville kielille, ja samalla sekunnilla kun ääni soitetaan, kyseinen sormi ja käsi sekä käsivarsi rentoutetaan. Soitettaessa peukalo on muita sormia korkeammalla.

Harpumetodeissa on paljonkin eroja siinä, kuinka paljon kämmentä ja käsivartta liikutetaan sormien lisäksi. Suomessa opetetaan tavallisesti, että käsi on mahdollisimman rento, ja ylimääräisiä liikkeitä vältetään. Myös rentoutukseen opetettavat liikkeet olisi tässä mallissa tarkoitus saada näkyvän rentoutusliikkeen harjoittelun myötä näkymättömäksi rentoudeksi soitossa.

2.4. Harpunsoiton opiskelu Suomessa nyt

Harpisteja on edelleen vähän. Nykyisin harpunsoittoa voi kuitenkin opiskella sekä yksityisesti että lukuisissa musiikkiopistoissa. Pääkaupunkiseudulla harpunsoitonopetusta on tarjolla esimerkiksi Sibelius-Akatemiassa, Helsingin Konservatoriossa ja Espoon Musiikkiopistossa.

Lapsille suunnattua opetusta ei ole ollut tarjolla vielä kovinkaan pitkään juuri siitä syystä, että opettajia ei ole ollut riittävästi. Harppuoppilaiden määrä opistoissa on edelleen alhainen verrattuna esimerkiksi muiden kielisoittimien oppilasmääriin. Kaiken kaikkiaan harpunsoitto harrastuksena näyttäisi kuitenkin olevan nousussa, ja aiheesta kiinnostuneita löytyy yhä lisää.

Soitonopiskelun aloittamiseen on monilla se kynnyks, että harppu on arvokas soitin. Kallista pedaaliharppua ei tietenkään tarvitse kaikkien oppilaiden hankkia, mutta myös tasokkaat oppilassoittimet ovat monia muita soittimia kalliimpia. Vaihtoehtoja kuitenkin löytyy myös käytetyistä ja vuokrasoittimista. Esimerkiksi Suomen harpistit ry:n kautta on mahdollista löytää tarjolla olevia alennus- ja vuokrasoittimia, ja lisäksi yhä useampi

musiikkiopisto tarjoaa mahdollisuutta harjoitella oppilaitoksella.

Harpunsoittoa opiskellaan erityisesti ranskalaista ja yhdysvaltalaisista harppukirjallisuutta ja metodeja hyödyntäen. Soitossaan pidemmälle ehtineet oppilaat opiskelevat myös harpulle sävellettyä orkesterimusiikkia.

Tällä hetkellä harpunsoiton opettajina pääkaupunkiseudulla toimivat mm. Päivi Severeide, Hanna Rantalaiho, Kirsi Kiviharju, Lily-Marlene Puusepp ja Pauliina Kallio. Heitä opettivat harpun ammattiopinnoissa mm. harpistit Reija Bister ja Marjatta Haahti.

3 Alkeismateriaalit ja metodit vertailussa

3.1. Harpun alkeiskirjat

Vertaillessani muiden soittimien alkeisopetusta harpunsoiton alkeisopetukseen oppituntien ja oppikirjojen kautta, en löytänyt harppuoppilaille suunnatuista kirjoista sellaista alkeismateriaalia, jossa olisi selitetty asioita niin elävästi esimerkiksi kuvien ja värien kautta kuten monien muiden soittimien alkeiskirjoissa.

Huomasin eräässä ulkomaisessa harppukirjassa toteutettuna nuottikuvan, jossa oli väritetty C-nuotit punaisiksi, mutta en löytänyt julkaisusta kuvallisia ohjeita eri tekniikoihin, sorminumeroihin jne. Useista kirjaista löytyi soittoasentoa opettavia kuvia ja symboleja, mutta nuottikuva oli tavanomaisen mustavalkoinen. Italialaisessa *kirjassa lo suono l'arpa* (Bosio, 2002) oli käytetty hauskaasti kuvioita joidenkin nuottien opettamiseen. Tekijän ajatus oli ilmeisesti että kuvatus asian alkukirjain vastaa nuottia. Mielestäni väri olisi kuitenkin kuvaa helpompi tapa yhdistää kieli nuottikuvaan. Eläin tms. hahmoja löytyi useasta kirjasta, mutta näissä taas tekniset asiat oli selitetty lähinnä kirjallisesti, ilman kuvia.

Suurimmat puutteet tarjolla olevissa kirjoissa olivat mielestäni liian nopea vaikeutumisen ajatellen alle kouluikäisiä ja hitaammin oppivia lapsia, suhteellisen vähäinen kuvallinen ohjeistus kotona harpun käsittelyyn/harjoitteluun sekä väärä opetuskieli.

3.2. *Vivo* ja kumppanit, muiden soittimien parhaita alkeiskirjoja

Viulu on hyvä esimerkki soittimesta jolle on kehitetty lukuisia hyviä alkeisoppikirjoja. Näitä ovat esimerkiksi *Iloinen Viuluniekka*, *Viuluni Soi*, *Colour Strings ja Suzuki-viulukoulu*. Kaikista näistä löytyy aineksia, joita voisi hyödyntää myös harpun alkeisoppikirjassa. *Viuluni Soi* (Lannes-Tukiainen 2007) -kirjoissa on käytetty upeaa kuvitusta esimerkiksi rytmien opettelun tukena. Viuluniekkakirjoissa taas kappaleiden aiheet ovat humoristisia ja kuvaavat hyvin kappaleen kuulokuvaa, sekä soittoasentojen oppimiseen luodut piirroksot ovat hyvin oivaltavia.

Pianovihkoista erottui tyyliltään kirja *Lukutunti pienelle pianistille*. Tästä kirjasta puuttuivat värit, mutta selkeät kuvat ja suuret numerot ja nuotit ovat hyvin havainnollistavia lapselle. Kirjassa on yhdistetty alle kouluikäisen numeroiden ja kirjainten oppimista soittotekniikkaan niin, että sorminumeroiden ja koskettimien nimien oppiminen tapahtuisi samassa yhteydessä. Oppiminen perustuu tässä oppikirjassa visuaalisuuteen. Ensimmäiset suuret nuottipallot ovat aina koskettimien kuvan vieressä. Jokaisen uuden nuotin opettelu edeltää kappaleita, joissa on käytetty vain edellisessä luvussa opittuja ääniä (esim. C, D).

Sanotaan, että nuottien luku on useasti lapselle vaikeampaa kuin kirjainten lukeminen. Jokainen pieniä lapsia opettanut musiikinopettaja voi todeta, että lapsi tarvitsee nuottien hahmottamiseen paljon sellaisia keinoja, mitä itse mustavalkoinen nuottikuva nuottinimien ei tarjoa. Nuottikuvan ja soittimesta syntyvien äänien yhdistäminen onkin sitten vielä toinen juttu. Apuna on oltava jotakin, mistä lapsi saa kiinni, kuten värit.

Esim. *Colour Strings* (Szilvay 2011) -metodia on käytetty monissa soittimissa, sillä väri on helppo ja selkeä tapa yhdistää nuotti soittimeen. Szilvay kehitti metodin jo vuosikymmeniä taaksepäin, mutta yhä edelleen se toimii. *Colour-Strings* -tyylistä metodia voisi hyvin käyttää myös harpuun tutustumisessa, kun kielissä on valmiiksi jo kolme eri väriä. Metodi perustuu kuulo- ja näköaistin yhdistämiseen mutkattomasti. Se on niin sanottua lapsikeskeistä musiikinopetusta: sen sijaan, että lasta vaadittaisiin tavoittamaan soittimen haasteita, soitonopetus lähestyy lapsen vaateita (Szilvay). Esimerkiksi harpun punaisiin C-kieliin ja mustiin F-kieliin perustuen piirretyt kuvat ja/tai nuotit voisivat helpottaa äänien löytymistä.

Useissa soittimissa käytettävät *Vivo* -kirjat ovat kenties monipuolisimpia lapsille suunnattuja soitto-oppaita. Niiden upea kuvitus, tarinat ja kuvionuotit tekevät soittotunnista parhaimmillaan suoranaisten elämyksen. Soittoasentojen ja -tekniikkojen, musiikin tunnelmien ja nuottien sekä rytmien opettamisesta kirjoissa ei kuitenkaan tingitä "kaiken kivan" tieltä, vaan juuri onnistuneesti tarina opastaa kohti näitä asioita. *Vivo* -kirjojen tyyli ja värikkyys on omassa työssänikin enemmän tai vähemmän ihanteena.

4 Harpunsoiton ABC -projektin tavoitteet

4.1. Opetukselliset tavoitteet

Harpunsoiton ABC on suunnattu harpunsoiton aloittajille, pienten harppuoppilaiden opettajille ja oppilaiden vanhemmille. Projektin tavoitteena on luoda suomenkielinen harpunsoiton alkeiskirja lapsille. Tarkempia opetuksellisia tavoitteita lähdin hakemaan tutkimusongelmien kautta.

Yksi tärkeä opetuksellinen tavoite on kohderyhmän laajan kirjon huomioiminen. Erityisesti soitto-tekniikan eteneminen ja myös rajaaminen siten, että 5-9 vuotias aloittelija pääsee kirjan myötä hyvään alkuun soitossaan ja voi tarvittaessa myös hyötyä sen sisältämistä kappaleista ja tehtävistä jopa useamman vuoden.

Kirjan visuaalisuus on merkittävä tavoite. Tämän tavoitteen saavuttamiseen haen apua olemassa olevista eri soitinten oppikirjoista joissa on hyödynnetty lapsen visuaalisuutta, kuten *Colour Strings* -metodissa.

Tämän harppukirjan tavoite olisi myös osaltaan madaltaa kynnystä aloittaa harpunsoitto Suomessa, niin että myös pienten lasten sekä vähemmän musiikillisesti lahjakkaiden lasten olisi mahdollista harrastaa harpunsoittoa, sekä oppia siihen liittyviä asioita kirjasta itsestään.

Parhaimmillaan *Harpunsoiton ABC*-kirjasta hyötyisivät harpunsoitonopettajat joilla on lapsia oppilaina, ja harpunsoiton aloittavat lapset sekä heidän vanhempansa, jotka otetaan myös kirjan tehtävissä huomioon lapsen tukijoina oppimisessa. Kirja ohjeistaa lapsen ja hänen vanhempansa harpunsoiton alkeisiin.

4.2. Projektin sisäiset tavoitteet

Tavoitteenani on tutustua lasten soitonoppimiseen harpputuntien ja lähdemateriaalin kautta ja havainnoida myös omaa toimintaani opettajana oppilaiden edistymisen, kysymysten ja reaktioiden kautta.

Projektin kautta opin tiedonhankintaa ja musiikin oppikirjan luomisprosessiin kuuluvia käytännön asioita kuten hyötylähteiden käyttö, kirjoittaminen, säveltäminen, sovittaminen, asettelu, kuvittaminen, jne. Opin tietysti yhä lisää myös itse soittimesta ja sen pedagogiikasta, muiden asiantuntijoiden kanssa työskentelystä ja käytännön soveltamisesta paperille vs. teorian sovellus käytäntöön.

Toivomus olisi tietysti julkaista kirja jo melko pian opinnäytetyön jälkeen. On kuitenkin todennäköistä että itse kirja ei ole tällöin vielä aivan valmis -ja toisaalta julkaisuvaiheessa voisi olla eduksi, että olen valmistunut. Opinnäytetyöraportin ohella palautan mahdollisesti arvosteltavaksi myös luonnoksia kirjasta.

5 Oppimateriaalin luominen 5 -vuotiaalle oppilaalle

5.1. Työn lähtökohdat

Tein yhden lukuvuoden ajan tutkimustyötä aiheeseen liittyen 5-vuotiaan oppilaani kanssa, joka oli soittimen hallinnan puolesta huomattavasti keskimääräistä ikätasoaan edellä. Soittimen rakenteen, soittotavan ja äänien etäisyyksien oppiminen kuitenkin tapahtui ikäkauteen ominaisella tavalla, eli kuvien ja värien, matkimisen ja leikin kautta. Tutkimus oli luonteeltaan laadullista, hyvin käytännönläheistä tutkimusta.

Haastetta oppimiseen etenkin pienelle oppilaalle tuo soittimen rakenne. Väittäisin että harpunsoitossa pelkällä hyvällä sävelkorvalla ei pääsekään vauhtiin niin nopeasti kuin monessa muussa soittimessa, koska kielet ovat laajalla alueella. Lisäksi jokaisella kielellä on harpusta riippuen 2-3 soivaa korkeutta (esim. C, Cis, Ces). Myöskin on hahmotettava intervallit, joita riittääkin, koska harpussa on niin paljon kieliä.

Kuvio 5. Harppukirjan kuvitusta, luonnos 1 (Purhonen 2015)

5.2. Eläinhahmot innostajina

Koska kyseessä oli vielä 5-vuotias lapsi, ei hän tunnistanut vielä oikeaa ja vasenta kättä soittaessa. Näin ollen kokeilin antaa käsille uudet nimet, kuvastaen niitä eläinhahmoilla: alempana kielillä lähellä kaikukoppaa kopsutteleva vasen käsi sai nimen "hevoskäsi", ja ylhäällä kielten takana pomppiva oikea käsi nimen "kengurukäsi". Tämän leikin kautta alkoi pikkuhiljaa hahmottua eri käsien tehtävät ja asemat. Esim. vasen käsi liikkuu oikeaa kättä alempana.

Sormet nimesin "sormihiiriksi" ja "kattohiireksi" heti ensimmäisellä soittotunnilla, käyttäen apuna myös sorminukkeja. Tämän leikin avulla taas opettelimme käden oikean asennon, niin että muut sormet "olivat aina kotona kun eivät soittaneet" ja "kattohiiri istahti katon reunalle kun ei soittanut". Lisäksi aloimme opettelemaan käsien asentoja piirtämistäni "pelikorteista" eli kuvista, joihin oli piirretty kädet soittoasentoon peilikuvana. Teeman mukaan piirretyin soittokäden sormissa olevat sorminuket saivat sormet näyttämään hiiriltä. Korteista laskimme "montako hiirtä soittaa" ja "kumpi käsi soittaa". Sitten yhdistimme kuvat lauluun. Tein myös muistutukseksi kortit jotka vastasivat kumpaakin kättä, eli "kengurukättä" ja "hevoskättä". Nämä eläinhahmot hyppäsivät välillä esiin jos käsi meinasi unohtua. Juuri samaa tarkoitusta ajavat harppukirjaan tulevat pikkukuvat nuotin lomaan, jotka näiden eläinhahmojen muodossa muistuttavat käsien soittovuoroista ja sormista joilla soitetaan.

Hieman alle kouluikäiset lapset ovat jo hyvin kekseliäitä ja näppäriä, mutta tarvitsevat paljon turvallista ja innostavaa ohjeistusta, jotta kyvyt saadaan käyttöön. Hyödynsin

opetuksessa tätä lapsen ikävaiheelle ominaista leikkisyyttä ja ketteryyttä monin eri tavoin. Yksi tapa oli arvausleikit. "Arvaa kumpi käsi tässä kortissa on? Missä kattohiiri on nyt?". Arvausleikki toimii hyvin pienen lapsen kanssa, kun muistutellaan mieleen edellisten tuntien asioita.

5.3. Harpun värilliset kielet, C ja F

Totesin 5-vuotiasta lasta opettaessani, että vaikka kyseinen lapsi oli hyvin musikaalinen, ei hänelle ollut vielä mahdollista opettaa nuottien lukua tavallisesta mustavalkoisesta nuottikuvasta. Jopa yhden nuotin löytäminen ja soittimeen yhdistäminen olisi ollut lapselle vaikeaa. Mutta kun väritimme nuotteja, hän löysi jopa niitä ei-väritettyjä nuotteja, jotka olivat väritettyjen nuottien välissä.

Lähdin rakentamaan pikkuoppilaalle suunnattua materiaalia perustuen harpun värillisiin kieliin, C (punainen) ja F (musta). Piirsin suurikokoisia nuotteja viivastolle, värittäen C:t punaisella ja F:t mustalla. Käytin aluksi vain G-avainta ja nuotteja jotka ovat lähellä keski-C:tä (eli keskimmäistä punaista kieltä), jotta lapsi voisi oppia hieman nuotin lukua. Ensimmäinen kappale jonka opetin lapselle oli "C ja F kellot". Siinä soitimme (1-viivaisia) C-"kelloa" ja F-"kelloa" vuorotellen niin, että siitä tuli laulu "*ding-dang-donng, ding-dang-donng, kel-lot soi-vat näin!*". Sanojen avulla rytmi hahmottui lapselle (*donng* oli aina pitkä ääni). Kyseinen lapsi oppi tämän laulun muutamassa minuutissa, ja pystyi myös laulamaan sen samalla osoittaen mikä nuotti vastasi mitäkin kieltä ja tavua. Nämä keinot saivat hänet hahmottamaan soittokappaleen ja löysimme näin ikään kuin yhteisen kielen. Onnistumisen kokemus on paras pohja soittoharrastukselle. Juuri siksi alkuun tulisi lähteä enemmän liian helpolla kuin liian vaikealla soittotehtävällä.

Tein oppilaalle myös C - ja F-kieliin perustuvan pelin, toisen punaisilla, mustilla ja valkoisilla napeilla, ja toisen punaisilla, mustilla ja valkoisilla pelinopilla. Näillä pelasimme niin, että etsimme aina tiettyä väriä vastaavia kieliä, ja noppapelissä silmäluvun osoittama määrä esim. punaisia kieliä soitettiin peräkkäin tai yhtä aikaa kumpikin vuorollaan. C ja F kielten etsiminen harpusta auttaa lasta myös hahmottamaan harpun soinnin laajuutta ja soittimen rakennetta, mahdollistaen koko oktaavialojen löytämisen soittamalla.

5.4. Yhteissoitto ja -laulu osana oppimista

5.4.1 "Seuraa opettajaa"

Yhteissoitto tuli myös tärkeäksi osaksi tunteja, ja totesin yhteissoiton pikkuoppilaan kanssa olevan erittäin tuloksellista. Oppilaan soitto parani sekä voimaltaan että rytmisessä pysymisen kannalta, kun soitimme yhdessä. Lisäksi kappaleet kuulostivat vielä mukavammilta säestyksen kanssa. Alkeiskirjassani kaikille kappaleille on tekeillä siis myös opettajan osuus, koska yhteissoitto tuo pikku kappaleisiin sekä enemmän musiikkia että on tärkeä tekijä musiikin opettamisessa lapselle: lapsi saa esimerkin ja samalla oppii seuraamaan opettajaa soitossa.

Totesin oppilaan kanssa soittaessa, että hän osasi laskea sujuvasti saman pituisia nuotteja (etenkin nelijakoisissa kappaleissa). Lisäksi hän pystyi jo reagoimaan selkeisiin impulsseihin musiikissa ja vastaamaan niihin oman soittonsa voimakkuudella ja sävyllä.

Vaihtelevien rytmien kanssa sanat, laulu ja/tai taputus otettiin mukaan musisointiin. Parhain lopputulos tuli lopputunnin esityksissä monesti juuri silloin, kun sekä soitimme yhdessä, että lauloimme laulun tai kappaleen sanat. Paitsi että sanat opettavat rytmiä kappaleessa, on niillä aivan yhtä tärkeä tehtävä tehdä kappaleeseen tarina. Näistä syistä kaikissa kappaleissa jotka valmistin tunneille, on myös sanat mukana. Sanojen ansiosta laulut jäivät lapselle hyvin mieleen, ja oppilaan vanhemmat kertoivatkin lapsen lauleskelevan kappaleita kotona.

5.4.2 Kaanonin hyödyntäminen

Yksinkertainen kaanon on oiva tapa luoda mielekästä musiikkia jo heti kappaleen harjoittelun aloittamisesta: riittää että oppilas oppii tunnilla yhden säkeen, ja kuitenkin tunnilla voidaan soittaa koko laulu niin, että opettaja soittaa kaiken muun.

Esimerkiksi Jaakko Kultra on loistava kappale tähän tarkoitukseen, sillä se voidaan jakaa neljään erilaiseen osaan, joista voidaan opettaa ne, mitkä vastaavat oppilaan tasoa.

Esimerkiksi jos oppilas hallitsee vain 2.sormella soiton, hän voi säestää C-G-C-säestyksellä. Jos hänelle on opetettu kolmen sormen sitominen, hän voi soittaa kaksi

ensimmäistä tahtia, jne. Kaikissa tapauksissa yhdessä soitettuna laulu kuulostaa kauniilta.

5.4.3. Säestyksessä vuorottelu

Olen todennut tunteja pitäessäni, että monipuolisimmin alkeistekniikkaa saa opetettua niin että oppilaskin välillä säestää. Näin hän oppii käyttämään sointuja ja yksinkertaisia kompeja, vaikka tasonsa puolesta ei vielä kykenisi soittamaan päälle melodiaa.

Tällaisia säestystehtäviä ovat esimerkiksi kolmisoinnalla säestys secona, eli soinnun äänet soitetaan yhtä aikaa, oppilaan osaamisesta riippuen joko kahdella kädellä niin, että vasen käsi soittaa alimman äänen ja oikea käsi kaksi ylempää, tai yhden käden kolmella sormella kaikki äänet yhtä aikaa. Toinen säestystehtävä voisi olla kolmijakoinen murtosointu esim. C-E-G, jotka voi soittaa vastaavasti eri sormituksilla, tai "humppa"-säestys niin, että vasen käsi soittaa alimman äänen ja oikea kaksi ylempää. Viimeisintä säestysmuotoa käytimme esimerkiksi "kilisee, kilisee, kulkuset" -joululaulun yhdistäen, niin että minä soitin melodiaa.

5.5 Luomisen iloa improvisoiden

5.5.1 Vapaus soittaa

Yhteissoittoa voi olla myös yhdessä improvisointi. Yhdessä improvisointi kuvista ja tarinan aiheista on parhaimmillaan vapauttava yhteissoiton muoto, jota myös tämän pikkuoppilaan kanssa tein silloin tällöin.

Improvisointia voi yhdistää opetukseen monin eri tavoin. Se voi olla esimerkiksi jonkin uuden asian kokeilua, tunnelmien ja äänien ilmaisua, "tajunnan virtaa" tai täysin hallittua musiikin luomista annetuista elementeistä. Viimeisin improvisoinnin muoto voisi viisivuotiaan kohdalla tarkoittaa esimerkiksi sitä, että hän soittaa mitä hallitsee, vaikkapa punaisia C-kieliä 2. sormella vapaassa järjestyksessä, säestäen opettajan melodiaa.

Esimerkiksi uuden tekniikka-asian opettamisessa oppilaalleni oli toisinaan tarpeen antaa kokeilla uutta asiaa vapaasti soittimen kielillä -ilman ohjeistettua ääntä tai melodiaa. Tällöin uusi tilanne, joka uuden opittavan asian myötä syntyy, säilyi mielestäni avoimempana, kuin jos olisin ohjeistanut soittamaan vain tiettyjä ääniä järjestyksessä. Improvisointitehtävää voi kuitenkin aina tilanteen mukaan rajata sen verran, että siihen on helppo tarttua. Esimerkiksi soitimme usein juuri tietyn värisiä kieliä vapaassa järjestyksessä.

Kokeilin eräällä tunnilla antaa oppilaan säveltää oman kappaleen nuottiviivastolle G – avaimelle annetuista ohjeista. Kappaleen pituus oli rajattu, yksi rivi. Tämä oli ilmeisen mieleistä puuhaa, kun siitä laulusta tuli "ihan oma", ja aiheenkin sai itse valita. Sanat kirjoitettiin yhdessä, jotta rytmistä tuli sopiva. Äänistä sai soittaa C:tä, F:ää ja G:tä, ja sitten "eläinten ääniä", eli glissando, koputus, ja niin edelleen. 5-vuotiaan ollessa kyseessä, täytyi minun opettajan kuitenkin kannustaa ja auttaa niin, ettei äänien valitsemiseen mennyt koko tuntia. Oppilas ei tietenkään vielä osannut kirjoittaa nuotteja, mutta hän auttoi niiden värittämisessä.

5.5.2 Esimerkkejä improvisointitehtävistä ja efekteistä

Nuottien ohella improvisointi on hyvä lisä oppimisprosessissa ja siksi harppukirjaan on tulossa muutamia improvisointitehtäviä. Teimme 5-vuotiaan oppilaan kanssa seuraavan laisia improvisointitehtäviä:

Maisemasta soitto

Opettaja antaa kuvan maisemasta tai kuvailee maiseman, ja sitten lähdetään soittamaan oppilaan kanssa maisemassa "näkyviä" asioita

Kuvien yhdistely ja soitto

Ensin yhdistellään kuvasarjan kuvat oikeaan järjestykseen. Sitten soitetaan kuvista muodostuva tapahtuma tai tarina.

Tarinasta tai teemasta soitto

Annetusta teemasta /tarinasta soitto, kuten jokin eläin tai metsäretki. Vuorotellen kertojana toimii opettaja, vuoroin oppilas.

Kaiku vastaa

Opettaja ja oppilas yrittävät matkia toisiaan soittaen

Harppu on soitin, josta saa hyvin monenlaisia ääniä ulos. Siksi se on myös erittäin toimiva instrumentti improvisoinnissa. Myös lapsi löytää helposti erilaisia ääniä soittimesta. Tässä esimerkkejä efekteistä joita käytimme harpputuntien improvisointitehtävissä.

Ylös-alas glissando

Kuvastaa esimerkiksi tuulta, aaltoja tai jonkin hahmon liikettä ylös tai alas.

Monta glissandoa alas ja ylös

Edellisten lisäksi voi myös kuvastaa jonkin eläimen lentoa tai vaikkapa merenalaisia ääniä.

Kaikupohjan koputus, taputus tai naputus

Kuvastaa askelia, eläinten ääniä tai vaikkapa kellon ääntä.

Kaikupohjan pyyhkäisy kämmenellä tai kielien sively kämmenellä

Kuvastaa esimerkiksi tuulen tai aaltojen ääniä.

Metallikielien läpsäytys

Tästä aiheutuu matala "jyrähdys" joka voi kuvastaa ukkosta tai vaikka sadun karhua.

Metallikielien pyyhkäisy pystysuunnassa

Mystinen ääni, kuvastaa esimerkiksi ikkunan pesua tai avaruuden ääniä.

Kielien soitto nippelien yläpuolelta

Kuvastaa esimerkiksi pikkulintujen ääniä.

Korkeiden äänien pyyhkäisy kynsillä

Kuvastaa esimerkiksi lintujen ääniä tai tuulikelloja.

Kynsiglissando

Kuvastaa esimerkiksi tuulta, lumimyräkkää, tulikärpästen lentoa tai tähdenlentoja.

Kielen äänen korkeuden muutto nippelillä tai pedaalilla nopeasti (ja maltillisesti)

"Vonkaisu" joka kuvastaa esimerkiksi kissan naukaisua.

Sormilla nopea, kevyt naputtelu kaikupohjaan

Kuvastaa sateen ropinaa tai pienten eläinten askelia.

5.6. "Totuus tulee lapsen suusta": sopivan vaikeutumistahdin löytäminen

Käytännössä kappaleiden valmistus 5-vuotiaan seuraavaa soittotuntia varten perustui aina siihen, mitä hän oli oppinut edellisellä tunnilla. Tekniikka-asiat opetin kappaleiden lomassa niin, että ensin käytimme vain yhtä sormea, sitten kahta jne., kunnes molemmat kädet löysivät kaikki sormensa: neljä "hiirtä" kummassakin "kodissa", kolme "kotona" ja yksi "katolla".

Tunnilla opeteltiin ensin se osa uudesta kappaleesta joka oli muita haastavampi tai vieraampi. Tuntien edetessä myös äänien sitomista lisättiin kappaleiden myötä aina neljän sormen sitomiseen saakka. Lopulta soitimme myös secco -intervalleja molemmin käsin ja kolmen sormen kolmisoinnun. Syksyn aikana tyttö oli oppinut murtosoinnut niin hyvin, että keväällä murtosointuja päästiin soittamaan myös ylhäältä alas, eli löysimme "ylhäältä alaspäin kulkevat hiiret". Murtosoinnuissa siis kolme sormea soittaa vuorotellen kolme soinnun ääntä sitoen. Nuottiarvot olivat enimmäkseen neljäsosa- ja puolinuotteja, mutta kappaleiden edetessä myös kahdeksasosanuotteja.

Opetuksen suunnittelussa seurasin oppilaan vauhtia. Kerran, pari annoin oppilaalle tarkoituksella haastavamman tehtävän, vertailun vuoksi. Tällöin ilmaisin lapselle että me vain kokeilemme tätä juttua tunnilla, eikä sitä tarvitse vielä ottaa läksyksi. Tämä siksi, että lapsi tavallisesti oppi koko laulun ainakin paloissa yhdellä tunnilla, ja kun epäilin kappaleen olevan hieman liian haastava, en halunnut tuottaa pettymystä siitä että hän ei suoriutuisi annetusta tehtävästä.

Kokeiluissa kävi ilmi, että lapsi oppi lyhyissä pätkissä vaikeammankin kappaleen asiat, ja jopa yhden tunnin aikana kokonaan uuden teknisen asian, mutta jos kappaleissa ei ollut selkeää toistuvuutta, oli kappale hänelle vaikea muistaa. Tutut lastenlaulut tietenkin oli helppo muistaa alusta loppuun, jos kappaleessa käytettävät harpun kielet olivat tarpeeksi lähellä toisiaan.

Tavallisesti pieni lapsi pystyy keskittymään vain lyhyissä pätkissä ja yhteen asiaan kerrallaan. Tämänkin viisivuotiaan kohdalla molempien käsien yhdistäminen soitossa oli asia, jota opettelimme vasta useiden soittotuntien jälkeen. Lapsen lyhyt muisti tulee ottaa huomioon myös kappaleiden pituuksissa.

Mitä enemmän kappaleissa tarvittiin sormia, sitä enemmän se vaati lapselta keskittymistä. Näin ollen aluksi niiden kappaleiden, joissa tarvitaan enemmän sormia, olisi hyvä olla hyvin lyhyitä ja ytimekkäitä, tai paljon toistoa sisältäviä. Esimerkiksi laulu jossa sama kuvio soitetaan eri korkeuksilta, toimii hyvin monenlaisinakin versioina. Myös asteittain rakentuvat kappaleet (kuten "Satu meni saunaan") toimivat hyvin sekä modernissa oppilasharpussa että pedaaliharpussa, joiden asteikot rakentuvat 7-sävelisinä, kuten pianon valkoiset koskettimet. Muunnosävelet löytyvät kielten kireyttä muuttamalla koukku - tai pedaalimekanismin avulla.

Oli hyvä todeta, että oppitunneilla sopivaa vaikeusastetta hakiessa tilanne oli usein niin päin, että lapsi osasi jo enemmän kuin uskalsin odottaa. Hän esimerkiksi sanoi eräällä soittotunnillaan, kun opetin häntä soittamaan kolmisointuja: "mutta minähän osaan soittaa jo kaikilla sormilla" ja todisti sanansa soittamalla kymmenenäänisen soinnun kaikkia sormia käyttäen. Ongelmana oli vain se, ettei harpunsoitossa käytetä kuin kahdeksaa sormeä. Selitä se sitten viisivuotiaalle, joka soittaa viidellä sormella vakuuttavasti ja muutoin täysin onnistuneesti.

Lahjakkaalle lapselle ei aina kelpaakaan valmiit raamit, koska hän haluaa luoda ja toteuttaa itseään. Tämä toi minulle vain positiivisesti paljon mahdollisuuksia edetä oppilaan kanssa seuraaviin askelmiin, ja kyllä tyttö hyväksyi pian että "vauvahiiri pysyy vielä kotona, kun se on niin pieni"

Oppituntien aiheiden etenemisjärjestys:

- Harpun käsittely
- Istuminen harpun kanssa, soittoasento
- Harpun nippelit: missä on iloinen C-duuri?
(piirsin selkeän kuvan, miten nippelit kotona laitetaan)
- Käsien ja kämmenen asento harpun kielillä: "hiiret kotona ja kattohiiri katolla"
- 2. -sormella soitto

- Tukisormi (eli kattohiiri) 2. sormen tukena
- Glissando ylös
- Terssi, kvartti (eli kaksi hiirtä)
- 2-1 (kaksi hiirtä soittaa vuorotellen ylös ja menee kotiin)
- 1-2 (kaksi hiirtä soittaa vuorotellen alas ja menee kotiin)
- Glissando alas
- Peukalolla soitto (eli kattohiiri soittaa)
- 3-2-1 (kolme hiirtä soittaa vuorotellen ylös ja menee kotiin)
- 1-2-3 (kolme hiirtä soittaa vuorotellen alas ja menee kotiin)
- Kolmisointu, secco (kolme hiirtä soittaa yhtä aikaa)
- 4-3-2-1 (neljä hiirtä soittaa vuorotellen ylös ja menee kotiin)
- 1-2-3-4 (neljä hiirtä soittaa vuorotellen alas ja menee kotiin)
- Kvintti ja isommat intervallit (2. hiiri pysyy kotona)

5.7. Harppujummat ja -leikit

Pienen oppilaan kanssa on ehdottoman tärkeää, että tunnilla myös liikutaan. Niinpä kehitin kappaleiden kaveriksi aiheeseen sopivia leikkimielisiä jumppaliikkeitä, joita teimme kappaleen sävelmää laulaen laululeikin tapaan. Kiinnitin liikkeissä myös huomiota siihen, että ne rentouttaisivat erityisesti olkapäitä ja selkää sekä lisäksi sorminäppäryyttä.

Esimerkkejä (sovellettava oppilaan iän mukaan)

Suuri ympyrä käsivarsilla, "aurinko"

Tämän teimme usein tunnin aluksi, tunnit kun olivat aamulla auringonnousun aikaan. Liike herättää uniset olkapäät ja yläselän.

Dinojumppa

Kurotetaan käsivarsi ylös kohti kattoa, niinkuin olisimme dinosauruksia. Sama uudestaan toisella kädellä. Heilutetaan käsivartta kuin dinon suurta häntää

Tipujumppa

Matkitaan tipun lentoa tehden pienet siivet käsivarsista niin, että kämmenet ovat olkapäillä.

Talvijumppa

"Hiihdetään" kannat pysyen paikallaan

Lumihutaleet (tai hyönteiset)

Kerätään lumihutaleita (tai hyönteisiä) nopeasti "taivaalta" niin, että kämmenet aukenevat ja sulkeutuvat nopeasti.

Sormijumppaa palloilla

Jumpataan sormia pehmeillä pikkupalloilla ja kumipalloilla, mikä auttaa tasaisen voiman löytämisessä soittoon. (Käytimme näitä palloja muutamalla tunnilla, kokeillen niiden erilaisia kovuuksia, niin että peukalo ja etusormi, tai peukalo ja etu- ja keskisormi, pitelivät palloa samalla vahvuudella. Tämän harjoituksen tarkoitus oli löytää kahta- ja kolmea sormea soittaessa tasainen lopputulos. Harpun kieliä kun täytyy hieman venyttää ennen soittoa, että ne soivat. Pehmeässä, kimmoisassa kumipallossa on hieman samanlainen tuntuma: Kun sitä vähän puristaa ja päästää irti, pallo palaa heti takaisin muotoonsa.)

Seuraa johtajaa

Tässä leikissä on ainakin kaksi hyvää puolta: esimerkkinä voidaan käyttää mitä tahansa jumppaliikkeitä, ja oppilas pääsee itsekin ideoimaan

Pyörän kellon rimputus

Soitetaan peukalolla (kuvitteellista) pyöränkelloa

Kotihiiret tervehtivät kattohiirtä

Jokainen sormi koskettaa vuorollaan peukaloa

Kissa venyttelee

Ojennetaan selkää ensin notkolle ja sitten köyryyn

Varpaiden tervehdys

Kumarrutaan taputtamaan varpaita

Leikin kautta voidaan myös johdattaa lapsi laulun ja soiton maailmaan. Tällä tavalla opetin viisivuotiaalle esimerkiksi "nappilaulun". Ensin me tutustuimme punaisiin, mustiin ja valkoisiin nappeihin, laskien montako punaista nappia tarvitaan, jos jokaisen punaisen kielen soittaakseen tarvitaan yksi. Sitten asettelimme nappeja jonoon, ja soitimme "jonon" peräkkäin, esimerkiksi ohjeistin oppilasta laittamaan punaisen, kaksi valkoista, mustan, kolme valkoista ja punaisen riviin, ja etsimään saman "rivin" kielistä. Sitten soitimme ne. Tämän jälkeen annoin hänelle nuotin, jossa olin piirtänyt ja värittänyt nuotit napeiksi. Oppilas oppi leikin myötä hahmottamaan myös nuottia.

5.8. Soittoharrastus osaksi koko perheen arkea

5.8.1. Vanhempien osallistumisen tukeminen

Lapsen suhtautuminen soittoharrastukseen ei ole pelkästään peilikuva opettajan innostuksesta, vaan yhtä lailla vanhempien innostuksesta. Vanhempien mukanaolo on sitä tärkeämpää, mitä nuorempi lapsi on kyseessä. Ensinnäkin soittimen käsittely vaatii jo vanhemman apua, ja toiseksi lapsi haluaa tehdä yhdessä sellaista, mikä on kivaa. Ja kuka sen kivan määrittää, ellei vanhemmat. Onkin todettu, että ne lapset joiden vanhemmat ovat aktiivisesti mukana soittoharrastuksessa, edistyvät soitossa huomattavasti muita paremmin (*mm. Konttinen*).

Heti alusta alkaen pyrin ottamaan vanhemmat mukaan 5-vuotiaan harrastukseen niin, että keskustelimme tuntien loppuksi, ja vielä merkityksellisempää oli kenties se, että tunnin loppuksi esitimme vanhemmille tunnilla opitut asiat. Näin ollen syntyi positiivinen vuorovaikutus, jossa lapsi sai vanhempien osallistumista ja huomiota, vanhemmat saivat oppia ja kuulla mukana uusia asioita ja nauttia tuloksia, sekä pystyin ohjeistamaan vanhempia lapsensa kanssa soittamiseen kotona.

5.8.2 Kotiharjoitteluun ohjaaminen

Jokaisen oppitunnin jälkeen kirjoitin oppilaalle läksyt vihkoon. Tähän kului 45-minuuttisesta tunnista muutama minuutti. Syy, miksi ohjeiden kirjoittaminen oli työlästä, oli se, että pienen oppilaan läksyohjeissa on oltava havainnollistavat kuvat mukana. Hän kun ei osaa lukea, ja vaikka vanhemmat olisivat osan tuntia mukana, eivät he ole

opituista asioista kuitenkin niin hyvin perillä kuin lapsi itse. Ohjeet kirjoitin aina siihen sanamuotoon, missä niitä oli tunnilla käsitelty.

Harpunsoiton ABC -kirjassa tulee juuri tästä syystä mukaan sellaiset ohjeet kuhunkin kappaleeseen, että opettaja säästyy monien ohjeiden kirjoittamiselta. Muistettavat asiat näyttävät samalta sekä tunnilla että kotona, mikä luo vahvan muistikuvan tunnilla opituista asioista kotona harjoiteltaessa.

6 Olemassa olevien materiaalien tutkiminen ja hyödyntäminen

6.1 Harpun alkeiskirjojen materiaalin soveltaminen

Tutkin lähinnä oppikirjojen ensimmäisiä, helpoimpia kappaleita ja yksinkertaisimpia nuottitehtäviä. Joistakin kirjoista löytyi sellaisia hyviä elementtejä joita päätin hyödyntää omissakin opetusmateriaaleissani. Tällöin prosessi eteni jotakuinkin seuraavasti:

- 1) Lähdemateriaaliin perehtyminen
- 2) Materiaalin kokeilu käytännössä, esimerkiksi soittaen
- 3) Idean tai kappaleen liittäminen osaksi työtä
- 4) Osan tai kappaleen rakennus (esimerkiksi nuotin kirjoitus ja/tai kuvitus)
- 5) Tarkistus

Mm. näitä ideoita tulen soveltamaan harppukirjassani:

- Kuvituskuva harpusta, jonka kielet on väritetty (Gatineau, 1996)
- Oma sivu/aukeama jossa on havainnollistettu soittoasento kuvin (Bosio, 2002)
- Perusteellisesti kuvitetut asento ja soittotekniikka-ohjeet (mm. Bosio, 2002)
- Ensin harjoitus, sitten laulu (Scломovitz, 1989)
- Harpun kielten yhdistäminen nuotteihin piirroksena (mm. Scломovitz, 1989)
- Keski-C:n ympärille rakentuvat laulut (Van Baar, 1997)
- Sarjakuva kielen näppäyksestä (Bosio, 2002)
- Pelkistetty kuvituskuva harpun kielistä nimettyinä (mm. Van Baar, 1997)

6.2. Muiden soittimien alkeismateriaalien soveltaminen

Sovellettaessa muiden soittimien materiaaleista harpulle on otettava huomioon soittimien erilaisuus. Usein kuitenkin kaikista materiaaleista löytyy sellaisia ideoita, joita voi mutkattomasti hyödyntää myös toisessa soittimessa.

Muiden soitinten kirjojen, esimerkiksi pianon ja viulun oppikirjojen kappaleiden suora siirtäminen harppuvihkoon ei yleensä onnistu. Tämä johtuu harpun rakenteesta ja soittotavasta. Harppua näppäillään vain neljällä sormella molemmin käsin, jolloin sormia on vähemmän käytettävissä kuin pianossa. Lisäksi jokaista kieltä täytyy näpätä jotta se soi, mistä johtuen ääneltä toiselle siirtyminen on hitaampaa kuin esimerkiksi pianossa ja viulussa. Sointuja ei myöskään voida tuottaa yhdellä käden liikkeellä kuten kitarassa, vaan jokainen ääni tuotetaan eri kielellä kuten kosketinsoittimissa.

Mm. näitä ideoita tulen soveltamaan harppukirjassani:

- Hyviä rytmiopeuksia, kuten "soita oma nimesi", rytmit laatikossa jne. (Lannes-Tukiainen, 2007)
- Nuottitalo (Rouhe, 2008, useat Vivo -kirjat)
- Symbolein kuvitetut asentoharjoitukset (Lannes-Tukiainen, 2007, Usma, 1974)
- Hahmo, joka antaa soittoteknisiä neuvoja "lasten kielellä" (Lannes-Tukiainen, 2007)
- Värilliset kielet-idea (mm. Szilvay, 2011, Pogozeva, 1992)
- Rytmien opettelu eläin-vertauskuvina (esim. norsun askeleet, Louhos, 2013)
- Teoria-asioiden erottaminen erilliseen "laatikkoon" (Pogozeva, 1992)
- Jokaisen kappaleen mukana yksi uusi asia (esim. tekniikkaan, nuotinlukuun) (mm. Lannes-Tukiainen 2007, useat Vivo-kirjat). Esimerkiksi "Sormijuoksu"/ *Vivo Kantele* (Piispanen, 2008)

7 Materiaalin luominen harpunsoiton alkeiskirjaan vaiheittain

Kirjan rakentaminen on vielä viimeistelemätön projekti, mutta kuvailen tähänastisen työn vaiheita. Nuotit, kuvat ja tekstit on valmistettava eri ohjelmilla ja lopulta liitettävä yhteen sopivaksi kokonaisuudeksi.

7.1. Ydin

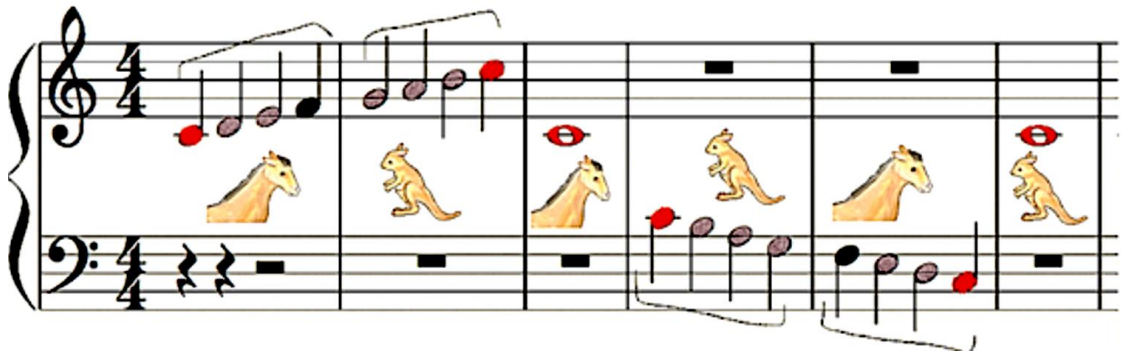
Materiaalin kehittämisen ydin on pitää mielessä, että se paitsi käsittelee tarpeelliset tekniset ja musiikilliset asiat se myös vastaa oppilaan kehitysvaihetta ja tarpeita. Tässä tapauksessa kohderyhmässä ovat 5-9-vuotiaat lapset, joille opetettava asia on aivan uusi.

Oman materiaalini pohja-ajatuksena oli siis C ja F-kieliin perustuvat nuotit, ja niiden kautta nuottien yhdistäminen kieliin nuottikuvasta. Tämän takana taas oli ajatus oikeiden kielten löytämisen helppoudesta kuten esimerkiksi Colour Strings –metodissa. Tutuimmat lastenlaulut ovat sopivia tähän tarkoitukseen, ja niistä aloinkin tehdä sovituksia pikkuoppilaalle ja opettajalle. Pienille käsille helpoimmat tekniikat ovat yhdellä, kahdella ja kolmella sormella soitto kädet erikseen. Neljällä sormella soitto on kuitenkin myös jopa 5-vuotiaalle mahdollista oppia, kunhan voi keskittyä yhteen käteen kerrallaan.

Osa materiaalin varhaista kehittämistä olivat laulujen sanat, jotka auttavat rytmien ja laulun rakenteen oppimisessa, sekä lauluihin sopiva kuvitus, joka puolestaan innostaa ja sitoo kokonaisuuden yhteen. Rytmiharjoituksia ei myöskään tule unohtaa; niitä voi kirjassa tehdä sekä laulamalla tai puhumalla laulujen sanoja että taputtamalla.

Kirjoittaessa materiaalia ja ohjeita soittoharrastusta aloitteleville lapsille ja heidän vanhemmilleen ohjeiden on oltava sekä selkeitä että vaihtelevia. Jos joka sivuilla olisi ilmaistu asia täsmälleen samalla tavalla, saattaa ohje muuttua tylsäksi. Sanamuotoihin on siis kiinnitettävä huomiota, samoin sivujen asetteluun. Ohjeet ovat kuvien ansiosta selkeät kenelle tahansa, joka kirjaa käyttää. Kirjan alussa ja johdannossa on enemmän kirjallisia ohjeita vanhemmille.

7.2. Kuvitus ja nuotit

Kuvio 6. Harppukirjan kuvitusta 2 (Purhonen, 2015)

Kuvat ovat tärkeä osa lapsen oppimista ja hänelle asioiden havainnollistamista. Kirjan kuvilla on kaksi eri merkitystä: Ensinnäkin soittoasentojen ja tiettyjen sormien käytön havainnollistaminen, ja toiseksi kuvitus, joka ilmaisee kappaleiden äänimaisemaa, tarinaa tai tunnelmaa, esimerkiksi eläinhahmojen ja maisemien kautta. Ensinnä mainittuun merkitykseen kuuluvat selkeät kuvat sormien asennoista, jotka ohjeistavat mm: Montako hiirtä tarvitaan? Mikä hiiri on kotona ja mikä soittaa? Muista pitää kattohiiri katolla, nyt soitetaan!

Eläinhahmojen kautta kappaleesta tulee tarina, jolloin konkreettinen soittotapahtuma ja tekeminen on kuin leikkiä tai pelaamista, tuttua ja turvallista oppimista. Lisäksi soittotekniset asiat on ilmaistu kuvissa niin, että ne on helppo muodostaa peilikuvana piirretystä kuvasta. Kirja siis kannustaa kuvien avulla tekemiseen, ja tekeminen on juuri se minkä kautta lapsi parhaiten oppii.

Materiaalin jalostus tapahtuu tietokoneella. Käytettäviä ohjelmia ovat piirto-ohjelma, tekstiohjelma, kuvankäsittelyohjelma, nuotinnusohjelma ja asetteluohtelma. Värilliset ja osittain myös kuvitetut nuotit luon tavallisella nuotinnusohjelmalla, jonka jälkeen ne on vielä väritettävä piirto- tai kuvankäsittelyohjelmalla. Varsinaisen kuvituksen luominen tapahtuu enimmäkseen piirto-ohjelmalla, mutta myös käsin tehtyjä kuvia skannaamalla ja muokkaamalla.

Kuvitan eläinhahmot kirjaan itse, mikä luo lisähaastetta kirjan rakentamiseen. Olen kuitenkin opiskellut hieman piirtämistä aikaisemmin, joten se on minulle luontevaa.

Kuvio 7. Harppukirjan kuvitusta 3 (Purhonen, 2015)

7.3. Rakenne

Tässä on luonnos harpun alkeiskirjan rakenteesta.

7.3.1 Johdantoluku

Harpunsoiton ABC -oppikirja on suunnattu soittoharrastusta aloitteleville pikku harpisteille, jotka ovat iältään n. 5-9 vuotta. Kirjan kappaleita voi soittaa sekä yksin että yhdessä duona. Kirjassa on jokaisen kappaleen ja uuden opittavan asian kohdalla kuvalliset ohjeet. Opimme mm. löytämään harpusta C- ja F-kielet ja soittamaan pieniä kappaleita yhdellä, kahdella, kolmella ja neljällä sormella. Kirjasta löytyy myös tuttuja lastenlauluja. Kappaleiden edetessä tekniikkakin kehittyy.

Kirjan loppupuolelta löytyy myös pieniä nuottien piirto- ja lukutehtäviä. Mukana kirjassa seikkailevat Kenguru, Hevonen, sormihiiret sekä muita eläinhahmoja, jotka kuvastavat

mm. soittajan käsiä ja sormia. Nämä hahmot innostavat lasta oppimaan uusia soittotekniikoita. Kappaleissa on kuvien ja ohjeiden lisäksi sanat, jotka auttavat lasta oppimaan kappaleen rytmin. Sanat tuovat kappaleisiin lisäksi tarinan.

Kirjassa opetettavia soittoteknisiä asioita ovat mm. sorminumerot ja soittoasento, 2. sormella soitto, kämmeneen sulkeminen, kahdella sormella soitto, pienet intervallit, kolmella sormella soitto, neljällä sormella soitto, yhteen suuntaan sitominen (1-4 sormella), edestakaisin sitominen, kolmisointu ja peukalolla soitto. Nuottiarvoja opiskellaan taputustehtävillä kahdeksanosanuotteihin asti. Tekniikka ja teoria-asiat on kuitenkin pyritty piilottamaan laulujen muotoon niin, että niiden oppiminen tapahtuu kuin huomaamatta.

Parhaimmillaan kirja luo pohjan pitkälle taipaleelle harpun kanssa.

7.3.2. Luonnos sisällysluettelosta

1. Johdanto. Tervetuloivotus ja ohjeita vanhemmille.
2. Soittimen esittely ja rakenne kuvineen (mm. kielten suunta ylös ja alas).
3. Kirjan hahmojen esittely
 - Eläinhahmojen esittely tapahtuu tässä yhteydessä. Esimerkiksi hiiret kuvastavat sormia: peukalo on kattohiiri ja muut pieniä hiiriä, jotka "menevät kotiin" eli sulkeutuvat kämmeneen. Vasen käsi on hevuskäsi, joka kopsuttelee alhaalla, ja oikea käsi on kengurukäsi, joka pomppii kielten takana.
4. Soittoasento
 - Aloitetaan kuvilla joissa opetetaan soittoasento suuressa mittakaavassa eli istumakorkeus, käsivarsien ja jalkojen asento, soittimen sijoitus olkapäätä/polvia vasten ja pienen oppilaan apuvälineet: koroke jaloille ja korkea tuoli. Sitten sorminumerot, käsien soittoasennot jne.
5. Sormijumppaharjoitukset, harppujumppa
6. Harjoitukset ja laulut

(Seuraavat laulut käsittelevät hahmojen tekemisiä ja niiden myötä opitaan uusia soittotekniikoita. Esimerkiksi kolme hiirtä ovat poimimassa marjoja ja kolmas hiiri maistaa =soittaa vuorotellen ensin mustikkaa (F) ja sitten mansikkaa (C). Jokaisen kappaleen kohdalla on kuva tarvittavista sormihiiristä (esim. käden kuva jossa kolme sormea

pystyssä, ja kaikissa hiiri-sorminukke), sekä käsistä kussakin kohdassa (kenguru vai hevonen) ja nuotit ovat väritettyjä kielien mukaan (C punainen, F musta ja muut harmaita). Lisäksi nuoteissa on aiheeseen sopivaa kuvitusta eläinhahmoineen ym. Kappaleet etenevät sitä mukaa kun otetaan lisää sormia käyttöön, ja lisäksi sitomisen lisääntyessä kappaleissa.)

6.1 Harjoitukset ja laulut 2. sormilla (hiiret ja niiden kodit)

(lista harjoituksista ja lauluista)

6.2 Harjoitukset ja laulut molempien käsien kahdella sormella (kaksi hiirtä)

(lista harjoituksista ja lauluista)

6.3 Harjoitukset ja laulut molempien käsien kolmella sormella (kolme hiirtä)

(lista harjoituksista ja lauluista)

6.4. Harjoitukset ja laulut molempien käsien neljällä sormella (neljä hiirtä)

(lista harjoituksista ja lauluista)

7. Nuotti- ja väritystehtävät

8. Harpun viritys

9. Joululaulut

10. Lopuksi Stipendi kirjan opiskelusta

- Kirjan rakenne etenee teoriasta käytäntöön. Kappaleissa pääasiallinen etenemisen järjestys on kappaleiden tekninen vaikeusaste.

8 Pohdintaa

8.1. Lapsen musiikin oppimisesta

Musiikin oppimiseen vaikuttaa olennaisesti oppilaan lahjakkuus, mutta myös vähemmän musikaaliset lapset voivat oppia eri tavoin musiikkia. Musikaalisuuteen sisältyy kuuloaistin erityisyys, joka mahdollistaa sävelkorkeuksien tarkan hahmottamisen. Olennaista on myös hyvä rytmitaju, mutta rytmien hahmottamista on usein helpompi opetella kuin hyvää sävelkorvaa. Kun opetuksessa lähtee liikkeelle tarpeeksi yksinkertaisista tehtävistä, esimerkiksi juuri C:n ja F:n erottamisesta, tulee niistä paitsi kaksi väriä, myös kaksi säveltä.

Soitossa on myös olennaista oppia eläytymään musiikin tunnetilaan ja sävyyn ja ymmärtää mitä musiikki haluaa kertoa. Tämäkin on asia, jota voi oppia ja esimerkiksi kuvien luomat tunnelmat auttavat eläytymisessä. Kappaleen sisällön itsestään löytäminen ja tuominen musiikkiin on synnyntäisen lahjakkuuden lisäksi aina myös oivallus.

Soittamisen oppiminen ja opettaminen on musiikin tekemistä. Toki on myös tärkeää kuunnella musiikkia ja lukea musiikin teoriaa, mutta tärkein soitonoppimisen muoto on se varsinainen tekeminen. Äänen synnyttäminen on varmasti kaikkein alkuperäisin tapa löytää musiikki, se tulee siis itsestä ulospäin. Musiikki oli ennen musiikin teoriaa ja musiikin kuuleminen syntyy aina musiikin tekemisestä eli soitosta tai laulusta. Jotta voi oppia sitä musiikkia mitä on olemassa, tarvitaan yleensä osaavia opettajia. Musiikki on lähes poikkeuksetta myös luonut ja luo kytköksiä ihmisten ja yhteisöjen välille tavalla tai toisella. Soiton oppiminen on myös yhdessä oppimista.

Lapsi oppii hahmottamaan musiikkia myös liikkeen kautta. Siksi on hyvä, että lasta opettaessa osa tunnista lauletaan ja liikutaan soittamisen lisäksi. Opettajan on oltava "mukana hetkessä" erityisesti nuorempien oppilaiden kanssa, jotka ovat lyhytjäntteisempiä kuin isommat oppilaat.

Oppimisessa on kyse uuden rakentamisesta vanhalle perustalle ja kuitenkin siinä on jotain, mitä me jo tiedämme, koska uuden asian sisältö täytyy jollakin tapaa löytää itsestään. Siksi lapselle tulee puhua tavalla, jota hän ymmärtää - näin hän voi siihen rakentaa. Jokainen oppimisprosessi on yksilöllinen. Oppimisympäristö ja -tilanne vaikuttaa suuresti, ja näinollen on merkitystä opettajan lisäksi opettamiseen käytettävillä apuvälineillä, kuten juuri sopivalla alkeismateriaalilla kuvineen, väreineen ja symboleineen.

Kuten mallioppimisen seurauksena lapsi oppii kävelemään, hyvän esimerkin ja tuen avulla lapsen on mahdollista oppia vaikkapa viikossa täysin uusi tekniikka jo muuten ennalta tuttuun toimintaan. Lapseen täytyy myös voida luottaa oppijana. Parhailaan mallioppiminen siirtyy myös kotiin, kun opettajan näyttämä malli on oppikirjassa mukana. Musiikin yhdistävä vaikutus saa tulla arkeen!

8.1.2 Lahjakkaat oppilaat

Tavoitteenani on, että harppukirjassa tulee olemaan antia myös musiikillisesti erityislahjakkaille ja nopeammin edistyville lapsille. Lahjakkaan oppilaan opettaminen on toisaalta selkeämpää ja vaivattomampaa opettajalle kuin oppilaan, jolla ei ole vastaavia musiikillisia valmiuksia. Kuitenkin se tuo erilaisia haasteita. Esimerkiksi oppilaalle opetettavan materiaalin suhteen on oltava päämäärätietoisempi pidemmällä tähtäimellä, sillä on todennäköisempää että he jatkavat harrastusta pitkään, ja useimmiten haluavat suorittaa tutkintoja pitkälle. On myös mahdollista, että he haluavat opiskella soittoa ammattitasolle saakka.

Kun oppilas on lahjakas opetettavassa asiassa eli musiikissa (ja mahdollisesti omaa myös hyvät tekniset valmiudet), hänelle ei tarvitse samalla tavalla selvittää musiikin kieltä. Musiikin kieli ei ole hänelle mystinen salaisuus, vaan musiikki puhuu hänelle ja hän pystyy ymmärtämään ja tuottamaan sitä. Tärkeintä on siis opettaa keinoja soittimen hallintaan hyväksi todetuilla menetelmillä.

Musikaaliselle oppilaalle tulee opettaa hyvä soittotekniikka, eli miten kehoa, raajoja ja sormia tulee käyttää, jotta löytyy paras mahdollinen ääni soittimesta, sekä opettaa miten soitin rakentuu ja mistä kaikista osista se koostuu, mikä on minkäkin osan tehtävä, miten sormitukset menevät ja mitä kaikkia tekniikoita voi hyödyntää.

Tällaisen oppilaan tukemisessa haasteena on esimerkiksi se, että oppilaan lahjakkuus ja soittimen hahmottaminen eivät etenkään aluksi vielä kohtaa, toisin sanoen oppilas kykenisi tekemään enemmän kuin mitä kuitenkaan pystyy oppimaan kehon huomioiden. Kykyjä löytyy, mutta on kuitenkin edettävä askel kerrallaan, jotta kehittyä mahdollisimman terveellinen soittotapa. Tämä vaihe on lahjakkaalla kuitenkin ohimenevä, sillä se päivä tavallisimmin koittaa jolloin tekniikkaa on riittävästi, jotta soitin alkaa toimia "ystävänä" musiikin luomisessa.

8.2. Erilaisten oppijoiden huomioimisesta

Koska oppilaat ovat erilaisia, on kirjan oltava hyvin monella tavalla luettavissa. Monet kirjat ovat juuri tässä sisältönsä luettavuudessa heikkoja ja suosivat tietynlaisia oppilaita.

Yleensä oppilaat jaotellaan auditiivisiin, visuaalisiin ja kinesteettisiin oppijoihin sekä normaaleihin ja erityisoppilaisiin. (*Hämäläinen*). Usein miten nämä erityisoppilaiksi luokitetut ovat uskoakseni kinesteettisiä oppijoita ja siksi heidän loputon liikehdintänsä tunnin aikana häiritsee muita. Visuaalinen ja auditiivinen oppiminen on tältä osin "helpompi" oppimisen muoto sekä oppilaalle itselleen että kanssaoppijoille.

Kaikissa oppimistavoissa on kuitenkin puolensa. Auditiivinen oppii hyvin kuuntelemalla opettajan ohjeita ja etenkin erilaiset riimit, sanaleikit ja kielikuvat jäävät hänelle mieleen. Visuaalinen oppija muistaa miltä sointu näyttää koskettimilla tai kielillä, ja opettajan käden asento on erittäin helppo matkia ja muistaa. Kinesteettisen oppijan taas täytyy tuntea miltä esimerkiksi soinnulta toiselle siirtyminen tuntuu, miltä tietty kieli tuntuu tai miltä tuntuu soittaa hiljaa.

Erilaiset oppimistavat eivät kuitenkaan kerro mitään musikaalisuudesta. Musiikki tunnetaan, kuullaan ja "nähdään koskettimilla", mutta musiikin voi nähdä myös "sielun silmin". Musiikissa on myös sellaista kokemuksellisuutta, jota ei voi liittää mihinkään näistä. Musiikin tekemisessä on mukana jotain hyvin syvältä sisimmästä.

Kerran eräs erityislapsi halusi kokeilla johdollani harpunsoittoa, mikä toteutuikin. Mutta kun ei ollut saatavilla sellaista oppikirjaa, jota hän olisi osannut lukea tai seurata, jouduin ensimmäistä kertaa olemaan todella luova opetustilanteessa. Juuri tämäkin kyseinen lapsi olisi hyötynyt todella paljon tällaisesta kuvitetusta, selkeästä oppikirjasta. Tavallisista mustavalkoisista nuoteista ei olisi ollut sovellettavaa, joten tuolloinkin jouduin käyttämään muutaman kokeilun jälkeen omia luomuksiani. Oppilas kykenee toki löytämään visuaalisesti osoitetut kielet opettajan esimerkistä, mutta ilman minkäänlaista apumateriaalia, jossa opittu asia on havainnollistettu niin, ettei sitä tarvitse enää muistaa itse, asiat eivät jää mieleen.

Erilaisia oppijoita nähtyäni olen ymmärtänyt miten suuri puute on, ettei heille ole riittävästi sopivaa oppimateriaalia. Tarinaa, kuvaa, tai jotakin, mihin erityislapsen kiinnostuksen saisi kiinnitettyä. Ja miten suuri apu siitä voisikaan olla, jos onnistuisimme luomaan harpun alkeiskirjan, joka huomioisi myös nämä erilaiset oppijat luettavuuden ja innostavuuden osalta.

9 Loppusanat

Uskoisin, että Harpunsoiton ABC tulee vastaamaan hyvin monien pikkuoppilaiden tarpeita. Tutkimus tapahtui lasten harpputuntien pitämisen ja lähdemateriaaliin tutustumisen kautta. Oppilaiden reaktiot sekä olemassa olevaan että itse luomaani materiaaliin ja niiden havainnointi ja oppiminen toimivat tärkeänä vaikutteena kirjan osien luomiseen.

Toivoisin tämän kirjan toimivan matalan kynnyksen luojana harpunsoiton harrastamiselle myös yksityisellä puolella, jolloin tavoitteet voidaan asettaa yksilöllisesti. Mitä useampi rohkaistuu aloittamaan harpunsoiton harrastuksena, sitä useampi saa kokea sen poikkeuksellisen kauniin äänen vaikutuksen. Harppu ansaitsee tulla soitetuksi ja kuulluksi.

Kirjan avulla opettaja ohjaa soittamista helposti ymmärrettävin keinoin, antaen esimerkin kautta impulsseja sekä käyttämällä laulua ja mielikuvia apuna. Osa tunnista käytetään laulamiseen ja liikkumiseen. Opettajan on "mukana hetkessä" ja auttaa näin lyhytjännitteisempääkin oppilasta oppimaan ja keskittymään.

Myös erityisoppilaat voisivat hyötyä kirjasta. Värikkäät nuotit ja kuvat antavat oppimista tukevia impulsseja. Kirjan tehtävät tarjoavat myös oheistekemistä, kuten nuottien värittämistä tms. lapselle sopivaa puuhaa, joka antaa mahdollisuuden sulatella opittua ja saada vaihtelua oppitunnille.

Kuvien ja iloisten tarinoiden täyttämä harppukirja on omiaan auttamaan lasta eteenpäin soittoharrastuksen alkutaipaleella.

10 Lähteet

BILLAUDOT, Gerard (Editeur) 1980

Pièces Classiques 1, Billaudot, Paris

BOSIO, Gabriella 2002

Io Suono L'arpa s.19, Musica Practica, Torino

FRIOU, Deborah 1989

Harp Exercises for agility and speed, Friou Music, Brunswick

FROUVELLE, Isabelle 2002

Playing the harp with Charlie Kitten, Harpospere, Paris

GATINEAU, Marie-Helene 1996

Methode de harpe -Debutants, Henry Lemoine, Paris

GRANDJANY, Marcel, WEIDNESAU, Jane 1965

First-Grade Pieces for Harp, Carl Fischer, New York

GROSSI, M. 1943

Metodo Per Arpa, Ricordi, Milano

HÄMÄLÄINEN, Riitta

Mikä on omin tapasi oppia? <http://www.erilaistenoppijoidenliitto.fi> [luettu 15.3.2015]

KIVIHARJU, Kirsi

Harpun historiaa. www.harppuoppilaat.fi/harpun_historiaa.html [Luettu 1.10.2014]

KONTTINEN, Aino 2010

Vanhempien tärkeä rooli viulunsoiton alkeisopetuksessa, s.12.

Theseus –tietokanta [luettu 20.1.2015]

LANNES-TUKIAINEN, Sirpa, KIISKI, Leena, MANNINEN, Tarja 2007

Viuluni Soi s.11&16, WS Bookwell OY, Porvoo

LAWRENCE-KING, Andrew

Italian Baroque harp. <http://andrewlawrenceking.com/tag/italian-baroque-harp/> [luettu 25.3.2015]

LOUHOS, Meri, JURIS, Carlos, HUI-YING, Liu-Tawaststjerna 2013

Pianon Avain 1, Fennica Gehrman, Helsinki

MCDONALD, Susann, WOOD, Linda 1982

Harp Solos Graded Recital Pieces -Volume 1, Music Works, California

MILLIGAN, Samuel 1989

Fun from the first! Lyon & Healy, Chicago

PIISPANEN Ulla, PITKÄNEN Sanna, SOPANEN Satu 2008

Vivo Kantele s.18, Otava, Keuruu

POGOZEVA, Tatjana 1992

Opi soittamaan viulua, Sibelius-Akatemia, Helsinki

RANTA, Sulho 1945

Suomen säveltäjiä, Porvoo. Otavan iso tietosanakirja, Otava (Helsinki 1981)

ROUHE, Tytti, AHONEN, Ritva-Tuuli 2008

Lukutunti pienelle pianistille, F Kustannus, Kerava

SCLOMOVITZ, Phyllis 1989

Beginners harp book 1, Salvi edition, Milano

SPOOF, Sanna-Kaisa 1997

Savikkojen valtias, Suomen Muinaismuistoyhdistys, Jyväskylä

SZILVAY, Geza

About Method. <http://www.colourstrings.fi/index.html#> [Luettu 15.1.2015]

SZILVAY, Geza 2011

Colour Strings Violin ABC, Fennica Gehrman, Helsinki

TIKKA, Katri

Harpputietoa. <https://harpistit.wordpress.com/harpputietoa/> [luettu14.3.2015]

USMA, Anna-Maija 1974

Iloinen Viuluniekka 1, AE, Helsinki

VAN BAAR, Linda 1997

Min eerste Harpboek s.6, Masumi Edition, Zwaag

VOIPIO, Anja

Riitta Paavolan muistokirjoitus, Helsingin Sanomat.fi/muistokirjoitukset/Riitta Paavola [Luettu 8.1.2015].

WADE-MATTHEWS, Max, THOMPSON, Wendy 2011

The encyclopedia of Music s.14, Lorenz Books, Wigston

WILKUS, Andrej, THARMARATNAM, Fiona 2013

Vivo Kitara, Otava, Helsinki

WOODS, Sylvia 1994

76 Disney Songs for the harp, Woods Music & Books, California